

Для втілення в життя цієї методології необхідно змінити процес взаємодії психоаналітика і психічнохворого.

Ступінь залученості до спілкування може бути різною – від формального контакту до інтимного співбуття. Протягом формального контакту суб'єкт не полишає меж своєї об'єктивності, наприклад, соціальної ролі. Інший може сприйматися у якості загрози, суб'єкт боїться як зовнішніх чинників, наприклад, оцінки, так і можливості не відповідати сподіванням. Рівень підтримки спілкування є діловий контакт або поверхневими розмовами. Комунікація в критичній ситуації може привести до власних особистісних змін. Специфічними особливостями такого спілкування є потужні емоції, сильні актуальні переживання, наявність питань до себе, які виражають внутрішнього Іншого. Суб'єкта більше хвилює само переживання, а не імідж. Суб'єкт є залученим до насиченою експресивної ситуації. Вузловими моментами діалогу є певні відміни в взаєминах, почуттях, поглядах. Подібні зіткнення уможливають саморозуміння та розуміння Іншого і розширюють горизонт свободи. Інтимність може мати у комунікантів різну форму, різнитися ступенем відкритості самовираження, сприйняттям суб'єктивності тощо. Вона минула, але здатна змінити буття суб'єкта. На рівні повноцінної інтимності суб'єктивне буття впливає на процес формування внутрішньої самосвідомості.

Відносини суб'єкта із собою, не виключаючи його тіло, за класифікацією Л. Бінсвангера, є сингулярним модусом. Психоаналіз вперше чітко поставив проблему саморуйнівної діяльності, нарцисизму. Бінсвангер йде далі, його сингулярний модус окреслює широке коло інтрапсихічних відносин. Розвідки Л. Бінсвангера здатні сприяти вирішенню численних внутрішніх розладів. З'ясується, що причиною останніх може бути порушення сингулярного модусу. Аутизм, виходячи із цього, є не тільки браком зв'язків з іншим суб'єктом, а й специфічним способом відношення до самого себе.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Показано, що проблема відношення суб'єкта та Іншого у філософсько-клінічному дискурсі набуває особливої значущості. Зазначене зумовлено тим, що процес ідентифікації відбувається за допомогою комунікативного потенціалу. Безпосередній вплив філософсько-клінічного дискурсу на свідомість суб'єкта стає визначальним фактором. Комунікативні схеми відіграють значну роль у процесах ідентифікації, даючи можливість соціуму утворювати стабільні якості особистості.

Список використаних джерел

1. Бінсвангер, Л., 1999. 'Бытие–в–мире', М.: СПб.: КСП+, Ювента, 299 с.
2. Левинас, Э., 2004. 'Гуманизм другого человека', М.: РОС-СПЭН, 752 с.
3. Skyrtych, VM., 2018. 'Transformation of the concept «subject» in the clinical discourse of philosophical anthropology', *Антропологічні виміри філософських досліджень*, №13, с.7–16.
4. Хайдеггер, М., 2011. 'Бытие и время', М.: Академический Проект, 460 с.
5. Holzhey–Kunz, Alice, 2008. 'Daseinsanalyse', dans: *Alfried Längle, Alice Holzhey–Kunz: Existenzanalyse und Daseinsanalyse, UTB 2966*, p.183–348.

References

1. Binswanger, L., 1999. 'Bitie–v–mire (Being–in–the–world)', М.: SPb.: KSP+, Yventa, 299 s.

2. Levinas, E., 2004. 'Humanism drugogo Cheloveka (The humanism of another person)', М.: ROSSPEN, 752 s.

3. Skyrtych, VM., 2018. 'Transformation of the concept «subject» in the clinical discourse of philosophical anthropology', *Антропологічні виміри філософських досліджень*, №13, с.7–16.

4. Heidegger, M., 2011. 'Bitie i vremena (Being and time)', М.: Akademicheskij Proekt, 460 s.

5. Holzhey–Kunz, Alice, 2008. 'Daseinsanalyse', dans: *Alfried Längle, Alice Holzhey–Kunz: Existenzanalyse und Daseinsanalyse, UTB 2966*, p.183–348.

Skirtych V. M., PhD, Associate Professor of Philosophy Department at Donbass State Pedagogical University (Ukraine, Slavyansk), Skirtachv5@gmail.com

Gontar V. O., student of Department of Philosophy, Socio–Political and Law Sciences, Donbass State Pedagogical University (Ukraine, Slavyansk)

Subject and Other in philosophical and clinical discourse

The purpose of the work is to analyze the conceptualizations of the subject and the Other in the philosophical and clinical discourse. The study of the Other is due to the fact that the cause of mental disorders often is not a biological pathology, but a violation of communication. The authors attempt to reconstruct the subject of M. Heidegger, E. Levinas and L. Binswanger, where the Other is presented as a concern of concern. The key is the conclusion that such a status of the Other shows the problem of absolute autonomy of the subject – the cause of the Other to call, but whether to refer and in what way – is already in the competence of the subject. It has been found out that philosophical and clinical discourse not only reflects the problem of the Other, and, in particular, its contextual relations, but also serves as a tool for forming ideas about it. The ambivalence of philosophical and clinical discourse is that it simultaneously recreates the situation of the Other, confirming its normative nature, and problematizes it, revealing the possibility of a critical study of what is only considered the natural state of things.

Keywords: subject, Other, ontology, phenomenology, discourse, pathology.

* * *

УДК 122/129+130.2

Федорова І. І.,

кандидат філософських наук, професор,
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського» (Україна, Київ),
irina.i.fedorova@gmail.com

Москаленко К. А.,

аспірантка кафедри філософії, Національний
технічний університет України «Київський
політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
(Україна, Київ), km.moskalenko@gmail.com

УТИЛІТАРНЕ ЯК ПРИНЦИП КОНСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНО–КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ АНТИЧНОСТІ

Розглянуто особливості становлення принципів естетичного процесу, що визначили засадничі тенденції розвитку античної культури. Виокремлено утилітарне як специфічний принцип корисності в естетичному процесі античної доби, що отримав різнопланові інтерпретації у подальшому розвитку європейської культури. Спираючись на методологію досліджень українського філософа А. С. Канарського, проаналізовано зміст естетичних категорій в античній естетиці та розглянуто діалектику взаємозалежності утилітарного, корисного і прекрасного, що дозволяє осмислити особливості становлення чуттєвої культури доби Античності. Актуалізовано зазначений вектор дослідження, оскільки саме він дозволяє простежити еволюцію принципів європейської культури та її вплив на формування основних тенденцій естетосфери і осмислення чуттєвої культури від античних віх до сучасності.

Ключові слова: Античність, антична естетика, естетичний процес, прекрасне, корисне, утилітарне, зацікавленість, незацікавленість, чуттєва культура.

Естетику як науку про чуттєву культуру вперше запропонував трактувати Г. В. Ф. Гегель, який

систематизував теорію чуттєвого пізнання та вивів естетичні категорії. Вагомим доробком наукових розвідок ХХ століття у царині вивчення естетичного процесу в історичній ретроспективі вважаються праці А. С. Канарського. Український вчений самобутньо продовжив вектор досліджень, визначений Гегелем, запропонувавши свою методологію дослідження діалектики естетичного процесу через форми буття естетичного в різні історичні періоди розвитку європейської культури.

Проблема становлення чуттєвої культури особистості та суспільства стає актуальним об'єктом досліджень у ХХ–ХХІ століттях, зокрема, вона представлена у працях таких вчених, як А. В. Луначарський, М. О. Ліфшиц, Л. С. Виготський, Е. В. Ільєнков, В. Ф. Асмус, М. С. Каган., Е. Панофський, Е. Утіц, К. Гілберт і Г. Кун. Сьогодні лінію Л. С. Виготського, Е. В. Ільєнкова в питанні становлення чуттєвого продовжує сучасний дослідник історії філософії С. М. Марєєв. Закономірності розвитку та специфічні риси античної естетики досліджували В. Ф. Асмус, С. П. Кондратьєв, Ф. А. Петровський та О. Ф. Лосєв.

Формування чуттєвої культури особистості, естетичне виховання та актуальні проблеми трансформації естетосфери є предметами наукових розвідок таких сучасних українських дослідників, як Т. Кривошея, О. Павлова, І. Федорова, О. Рогогченко та ін. Естетичні аспекти виховного процесу у своїх працях розглядають А. Федь, С. Соломаха, І. Ушакова, О. Наконечна. Серед науковців, що вносять вагомий внесок у розширення категоріального апарату естетичної теорії, слід назвати українських вчених: І. Бондарчук, М. Бровко, О. Лановенко, В. Личковах, Л. Левчук, Т. Орлова, В. Панченко. Дослідження античних естетичних вчень є предметом інтересу Ю. Юхимика, зокрема вчений розглядає проблему мімесису в античній естетиці.

Утилітарне як естетичний принцип в культурі різних періодів та сучасності досліджують такі українські вчені, як Р. Шульга, Л. Сморг, Ю. Деркач, І. Гардабахдзе.

Метою статті є виявлення багатовимірності утилітарного як засадничого принципу античної естетики і смислотворчого начала античної свідомості та організації простору європейської (як раціонально-прагматичної) культури загалом.

Прийнято вважати, що основними творцями естетичної думки Античності були Платон і Арістотель. Та історичні нариси свідчать, що початок процесу виділення естетичної проблематики в філософії поклав Піфагор: «Саме Піфагор, – зазначає Г. Гегель, – був першим, хто почав говорити про добродієність» [4]. А так як відмінною рисою філософської думки Давньої Греції була синкретичність, тобто нерозривність і взаємодоповнення етики та естетики (калокагатія – вчення про поєднання блага та краси), то Піфагор виявляється одним із перших мислителів, які розвивали вчення про чуттєве.

Класичний період естетики Античності поділяється на космологічний, антропологічний та ейдологічний (за О. Ф. Лосєвим). У кожен із цих періодів естетична думка зазнавала серйозних змін, хоча й рухалася згідно з принципом нерозривності, єдності філософії та естетики [8].

Якщо ж говорити про античну естетику як процес, пов'язаний із суспільними трансформаціями епохи

Античності, що зумовили появу філософської думки взагалі та естетичної зокрема, то особливої актуальності в добу сучасності набуває рефлексія естетики у контексті теорії А. С. Канарського. Тобто дослідження естетичного процесу як «живого руху культури, що представлена як сукупність форм виробництва самої людини» [6, с. 6].

На думку вченого, естетичний процес Античності мав форму утилітарного, тоді як, наприклад, естетичний процес Середньовіччя приймав форму морально-естетичного (абсолютизація віри як моральної чесноти та сумління), а також сакрального (художній канон – кодування смислів і цінностей віри).

Естетичне, за вченням А. С. Канарського, постає як соціально детермінований та історично обумовлений процес. Естетичний процес – це сплетіння чуттєвого і духовного в освоєнні людиною різноманіття світу. Так як життя людини – це і є безперервний процес пізнання світу, що включає в себе пізнання мисленнєве та чуттєве, то людина переживає естетичний стан як необхідний стан власного буття. Більше того, потреба в естетичному – це потреба в житті, в утвердженні його багатогранності. Естетичні почуття, цінності та смаки кожної людини залежать від соціально-економічних умов суспільства, до якого вона належить.

За А. С. Канарським, категорію естетичного неможливо зрозуміти без категорій зацікавленості та незацікавленості. Серед позитивістського напрямку дослідження природи естетичного панує думка, що естетичний стан – це міра незацікавленості людини задоволенням власних потреб. Адже на зміну одній потребі людини приходить інша, тому окремі потреби людини можуть бути вдоволені, але потреба, що виводиться на рівень принципу, вимагає більшого. Тому потреба в людському житті, якою і є потреба в естетичному, не може бути вдоволеною, а отже – незацікавленість характеризує перманентний естетичний стан людини.

Та А. С. Канарський вважає, що навпаки: в задоволенні кожної потреби наявне вираження задоволення людської потреби в принципі. А в ствердженні моменту життя стверджується життя людини в цілому [6, с. 162]. Тож естетичний стан людини скоріше характеризує категорія зацікавленості.

У будь-якому стані людини можна знайти виражену в цьому стані небайдужість до людського життя. В такому вимірі і буде покладений смисл естетичності цього стану. Тобто немає чистих естетичного почуття чи естетичного стану, вирваних із ланцюгу всіх станів, потреб, сторін життя людини. Так само, як і немає людської потреби, яка була б найбільш зацікавленою.

Основою художнього освоєння світу в Античності була скульптура. Антична пластика звеличувала людське тіло, проявляла до нього зацікавленість, але таким чином, яким тільки і могла пластика того часу – звеличуючи людське та природне в людині. Людина для древніх греків ще не є окремою особистістю. Людина – це громадянин полісу. Поза полісом як людина вона існувати не буде. А отже і тіло її не належить їй самій, незважаючи на те, що в практиці життя полісу громадянин є вільним, а от ті, кому тіло безпосередньо не належить – це раби. Звеличується ж тіло не рабів, а людей. Раби людьми не є, раб – це знаряддя, що говорить, він цілком належить своєму господарю [1].

Е. В. Ільєнков, досліджуючи проблему єдності буття та мислення в античній філософії, писав, що в цей період розвитку людства сама дійсність була на стороні теорії об'єктивного ідеалізму Платона: реальне панування суспільного цілого над індивідом, суспільно розвинена система сил та здібностей протистояли самій же людині як щось зовнішнє та чуже їй, а тому і призводили до відповідних ідей в теоретичному осмисленні дійсності [5].

Це одне із протиріч, які розкривала антична філософія. Та раби, які не є громадянами, а отже – і людьми, не є предметом теоретичної думки того часу. Тому протиріччя, що виникає у суспільних відносинах рабовласницького періоду між рабом та його господарем, стає предметом філософського осмислення пізніше, коли історія не один раз демонструє подібне протиріччя між тими, хто безпосередньо задіяний у виробничій праці, і тими, хто присвоює результати виробництва. Проте, в самому процесі життєдіяльності давніх греків, а отже – і в естетичному процесі життя, що мав своє вираження в античній пластиці, можна помітити це протиріччя: для того, щоб почати мислити, звернути увагу на роль людини в світі та побачити в тілі людини прекрасне, грекам довелося використовувати нелюдські методи – методи повного примусу певних людей до виробничої праці.

Відомий дослідник Античності Жан-П'єр Вернан у праці «Походження давньогрецької думки» говорив, що становлення філософії у Давній Греції пов'язане з потребою в ній [3]. Саме в цьому місці і в цей час потреба в осмисленні життєдіяльності суспільства була потребою нагальною, потребою першої важливості. Без теоретичного мислення грецька нація в її природних, економічних та політичних умовах не змогла б протистояти іншим націям, не змогла б вижити. Як виявилось, розвиток абстрактного мислення, становлення наук і теорій як методології науки сприяли не тільки виживанню держави, а й її процвітанню. Водночас економічний та політичний розвиток Давньої Греції давали подальший поштовх для розвитку теоретичного мислення та взагалі культури, здобутками яких ми користуємося і понині.

Потреба в філософії на тому етапі виникла як потреба виробництва. Характер тогочасного виробництва був таким, що розквіт творчих здібностей людей в античній культурі відбувався поряд із обайдуванням виробничої праці. У виробничій праці були задіяні саме раби. А вони представляли собою не тілесну силу громадян, а знаряддєву. Згадаємо знову: раб – це знаряддя, що говорить.

Нація стародавніх греків, представлена тими, кого вважали і хто реально був людьми, була пасивною у виробничій праці. Та це не заважало, а на тому етапі історії людства навіть допомагало, цій же нації бути активною і продуктивною в духовній діяльності. А. С. Канарський відзначає, що тут ми маємо справу з протиріччям історії, коли в протилежність неробству і пасивності нації може народжуватися її велика духовна активність та пов'язана з нею творча енергія людей [6, с. 279].

А. С. Канарський вважає, що естетичний процес Античності має характер утилітарного. За вченням дослідника, утилітарне як таке – це дійсно розумне, суспільне освоєння всілякої корисності існуючого [6, с.

297]. Це не конкретна корисність речі та не практичний акт її споживання, а тільки ідеальний принцип такого споживання. Ідеальний принцип, за Канарським, – це стійке прагнення, схильність.

Для античної людини утилітарне – це не окрема корисність існуючої речі, корисність її кількісних чи якісних показників, а корисність взагалі всього того, що могло б бути присвоєно безпосередньо тілесним способом. Це і корисність їжі, і фізичних вправ, і слухання музики, і філософських занять [6, с. 290]. Звідси випливає і уявлення греків про гармонійний розвиток особистості. Проте це уявлення не могло бути реалізованим у практиці всезагального життя людей Античності через те протиріччя, яке ми вже називали: раби, які давали можливість існуванню таких уявлень та реального розвитку греків-громадян, не мали можливості власного розвитку подібного рівня. Водночас це уявлення про гармонійний розвиток особистості, за Канарським, залишалось «по своєму одностороннім» [6, с. 290]. Основою цього уявлення була ідеальність тільки утилітарної потреби людини, тому гармонійність цієї потреби диктувалася природними запитами функціонування людського тіла.

Важливим аспектом розкриття сенсу утилітарного є декоративно-ужиткове мистецтво, що передувало скульптурі в античній художній практиці. Декоративно-ужиткове мистецтво виділилося в окремий напрямок діяльності через своє заперечення обайдування, відсторонення людини від суспільних форм вияву і присвоєння предметів першої необхідності, предметів корисності. Скульптура також зберігає цю силу заперечення обайдування, але розширює коло предметів, до яких проявляється небайдужість: скульптура протистоїть обайдуванню людини до всілякої корисності існуючого, до утилітарного взагалі [6, с. 305].

Утилітарне як спосіб виявлення корисності як такої має абстрактно-загальний, суспільний характер. Тому й почуття утилітарного постає у стародавніх греків «теоретичним», духовним. Утилітарне стає ідеальним принципом «конструювання всього античного світогляду», в тому числі і релігії, філософії, мистецтва, науки та всього суспільно-політичного життя епохи античності [8].

Корисність як ідеальний принцип культури і як прекрасне, певною мірою, відображується в ідеях грецької філософії. Наприклад, Сократ так визначає прекрасне:

«– Так і кошик з гноєм – прекрасний предмет? – запитав Арістіпп.

– Так, клянусь Зевсом, – відповідав Сократ, – і золотий щит – предмет потворний, якщо для свого призначення перший зроблений прекрасно, а другий погано.

– Ти хочеш сказати, що одні й ті ж предмети бувають і прекрасні, і потворні? – запитав Арістіпп.

– Так, клянусь Зевсом, – відповідав Сократ, – так само як і хороші і погані: часто те, що добре від голоду, буває погано від лихоманки, і що добре від лихоманки, погано від голоду; часто те, що прекрасно для бігу, потворно для боротьби, а те, що прекрасно для боротьби, потворно для бігу: тому що все добре і прекрасно по відношенню до того, для чого воно добре пристосоване, і, навпаки, погане і потворне по відношенню до того, для чого воно погано пристосоване» [7].

Проблему корисності прекрасного, яку підіймає Сократ цими міркуваннями, Канарський пропонує вирішувати так:

«Мабуть, тільки тому, що, скажімо, те ж взуття або одяг людини ще в силу певних обставин можуть залишатися, образно висловлюючись, і «ненормальними», тобто не в повній мірі відповідають зростаючій утилітарній нормі людини, поява більш–менш «нормального» взуття або одягу готова сприйматися часом як поява чогось особливого, «естетичного». Однак за таким «естетичним» ховається не що інше, як те ж утилітарне, але як раз таке, яке породжується потребою людини, що розвивається, вдосконалюється, і яке (в умовах незадоволення такої потреби) саме ж і піднімається до вираження «ідеалу виробництва», тобто з чогось необхідного перетворюється в понаднеобхідне – «естетичне». Інакше кажучи, «естетичність» утилітарному надають ті особливі можливості суспільного виробництва, з якими пов'язане повне задоволення людей предметами їх безпосередньо практичного користування. Тільки певна неможливість такого задоволення в зазначеній мірі перетворює саму цю міру в особливу ідеальну вимогу – в «естетичний запит». Хоча, з іншого боку, цілком очевидно, що така вимога нічого не додає до сутності утилітарної норми людини, яка і без того залишається суспільно значущою, а тому і не потребує особливого прикрашання її «естетичним елементом»» [6, с. 21–22].

Сократ своїми міркуваннями тільки започатковує значне коло проблем, які будуть полем наукових розвідок і дискусій науковців протягом усієї історії розвитку європейської філософсько–естетичної думки і значно актуалізуються сьогодні, коли утилітарне в обмеженому сенсі перетворюється на універсальну культуру. За умов сучасності питання про відношення «побутової естетики» до «естетики» є дискусійним для естетичної теорії.

Жан Бодрійяр у своїй праці «Прозрачність зла» звертає увагу на те, що будь–який товар за сучасних умов «прикидається» естетичним, адже ринкові відносини стимулюють розвиток саме такого способу мислення, яке відповідає нелюдській, нетворчій, а механістичній, безцілній праці людей:

«Все індустріальне машинобудування в світі виявилось естетизованим; вся нікчемність світу виявилася перетвореною естетикою.

Кажуть, що велике починання Заходу – це прагнення зробити світ меркантильним, поставити все в залежність від долі товару. Але це стремління полягало радше в естетизації світу, в перетворенні його в космополітичний простір, у сукупність зображень, в семіотичне об'єднання. Крім ринкового матеріалізму, ми спостерігаємо сьогодні, як кожна річ за допомогою реклами, засобів масової інформації та зображень набуває свого символу. Навіть найбанальніше і найнепрстойніше – і те прикидається естетикою, одягається в культуру і прагне стати гідним музею» [2, с. 26].

За А. С. Канарським ця проблема може бути вирішена таким чином: «не всяка потреба людини, з точки зору тієї ж науки естетики, повинна бачитися естетичною, хоча це не виключає тлумачення її як справді людської» [6, с. 22].

Сьогодні, у добу макдональдизації культури і споживацтва як аксіологічної норми, утилітарне набуває нового, протилежного значення, відмінного від смислів,

які обстоювала Античність, та від того, як категорію утилітарного трактує А. С. Канарський. Поняття «утилітарне» і «корисне» в епоху віртуалізації суспільних процесів та кризи чуттєвої культури особистості мають дуже мало спільного. В свідомості сучасного суспільства утилітарне трактується як прагматично–меркантильна, вузька за своїм призначенням, частіше матеріальна користь. Духовна складова категорії «корисне», що не була відірваною від матеріальної у теоретичних розмислах і практиках древніх греків, наразі вважається протилежною принципу утилітарності. Гармонійний розвиток особистості, загальна корисність предметів та діяльності, що сприяють фізичному та духовному як всебічному розвитку людини, для сучасного суспільства є недоступним, чужим та незрозумілим через сутнісні трансформації аксіосфери суспільства і нестачу відповідної практики організації життєвого світу людини.

Сучасний філософ С. М. Марєєв, який продовжує лінію видатних дослідників чуттєвого розвитку особистості Е. В. Ільєнкова та Л. С. Виготського, зазначає, що почуття людини мають історичний характер. Ті почуття, які зображували у своїх творах Пушкін та Тургенєв, недоступні для сучасного обивателя – постмодерністське мистецтво занижує планку і занурює людину назад, до натуралізму. Ідеальне та чуттєве трактуються як фікція, симулякр [9, с. 166].

Сучасні форми відчуженої праці повертають людину до тваринного стану, коли переважають інстинкти. В результаті цього людина відчуває себе вільною в чуттєвих проявах тільки під час виконання своїх біологічних та споживацьких функцій – під час статевого акту, споживання їжі та напоїв, здійснення покупок та прикрашання себе та своєї оселі. Долучення до культурних надбань обмежується тим, що диктується або навіть вимагається сучасними формами проведення часу – переглядом розважальних, атракційних кінострічок та телесеріалів, читанням подібної літератури та блогів, які зосереджені на тому ж споживанні (порадах з догляду за собою та своїм житлом, здійсненню подорожей), відвіданням ресторанів та розважальних центрів. Тому утилітарне в сучасній чуттєвій культурі перетворюється на корисне для задоволення лише фізіологічних, обмежених її індивідуальним існуванням потреб людини. Але, за С. М. Марєєвим, ця біологічність породжується не природними умовами, а умовами соціально–культурними – відчуженою працею; тому саме праця, але вже невідчужена, може змінити таке становище:

«В результаті такого становища людські почуття деградують і стають *нібито тваринними*. Але ця тваринність аж ніяк не атавізм, як зазвичай вважають, думаючи, що людина її ніколи не зможе зжити. Тут знову–таки чисто біологізаторський, а не історичний погляд на людину. А історично та тваринність, яка породжується відчуженою працею, є вже вторинна тваринність, народжена нелюдністю умов життя, і це зовсім не те, що могло зберегтися від наших тваринних предків. Праця в своїй невідчуженій формі як вільна праця породжує людяність, і, перетворюючи спосіб її існування, по суті витісняє тваринність, тваринні позиви та інстинкти. А в своїй відчуженій формі вона витісняє вже людяність, і вироджена людяність стає тваринністю» [9, с. 167].

Якщо праця набуде своєї невідчуженої форми, змінить характер відносин між людьми, то утилітарне в естетичному процесі та в людській діяльності набуде нового змісту. Утилітарне як корисне не тільки для тваринного в людині, а й для людського, людського – це принцип конструювання соціально-культурного простору, притаманний не тільки культурі Античності, а принцип, який тісно пов'язаний із гармонійним розвитком та універсальною діяльністю людини.

Від того, як ми розуміємо естетичні категорії сьогодні, як ми інтерпретуємо форми естетичного в історичному процесі, що ми розуміємо під категоріями «естетичне», «прекрасне», «утилітарне», «зацікавленість» та «незацікавленість», «байдужість» та «небайдужість», залежить і подальший розвиток теорії чуттєвого пізнання, а отже – і чуттєвого освоєння світу, практики прояву чуттєвого. Тож дослідження та переосмислення доробку класичної філософської думки, в тому числі і античної, а також досягнень вітчизняної естетичної теорії є актуальною задачею для сучасних вчених та необхідною сходинкою виходу теорії та практики суспільних трансформацій в естетосфері на якісно новий рівень.

Список використаних джерел

1. Аристотель. 'Политика'. [online] Доступно: https://www.e-reading.club/chapter.php/70797/5/Aristotel%27_-_Politika.html.
2. Бодрийяр, Ж., 2009. 'Прозрачность Зла', *Прозрачность Зла*, М.: «Добросвет», «Издательство КДУ», 387.
3. Вернан, Ж.–П., 1988. 'Происхождение древнегреческой мысли: Пер. с фр.', Общ. ред. Ф. Х. Кессиди, А. П. Юшкевича; Послесл. Ф. К. Кессиди, М.: *Прогресс*, 224.
4. Гегель, ГВФ. 'Лекции по истории философии'. [online] Доступно: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000389/st006.shtml>.
5. Ильенков, ЭВ. 'Проблема единства бытия и мышления в античной философии'. [online] Доступно: <http://caute.ru/ilyenkov/texts/idembc.html>.
6. Канарский, АС., 2008. 'Диалектика эстетического процесса', *Диалектика эстетического процесса*, Киев, 380.
7. Ксенофонт. 'Воспоминания о Сократе'. [online] Доступно: <https://knigi.link/filosofiya-antichnaya/vospominaniya-sokrate-avtorskiy-sbornik.html>.
8. Лосев, АФ. 'История античной эстетики. Ранняя классика'. [online] Доступно: <http://psylib.org.ua/books/lose001/txt10.htm>.
9. Мареев, СМ. 2017. 'Л. С. Выготский: философия, психология, искусство', *Л. С. Выготский: философия, психология, искусство*, М.: *Академический проект*, 227.

References

1. Aristotel'. 'Politika (Politics)'. [online] Dostupno: https://www.e-reading.club/chapter.php/70797/5/Aristotel%27_-_Politika.html.
2. Bodrijjar, Zh., 2009. 'Prozrachnost' Zla (Evil Transparency)', *Prozrachnost' Zla*, M.: «Dobrosvet», «Izdatel'stvo KDU», 387.
3. Vernan, Zh.–P., 1988. 'Proishozhdenie drevnegrecheskoj mysli: Per. s fr. (The origin of ancient Greek thought: Trans. with fr.)', *Obshh. red. F. X. Kessidi, A. P. Jushkevicha; Poslesl. F. K. Kessidi*, M.: *Progress*, 224.
4. Gegel', GVF. 'Lekcii po istorii filosofii (Lectures on the history of philosophy)'. [online] Dostupno: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000389/st006.shtml>.
5. Il'enkov, JeV. 'Problema edinstva bytija i myshlenija v antichnoj filosofii (The problem of the unity of being and thinking in ancient philosophy)'. [online] Dostupno: <http://caute.ru/ilyenkov/texts/idembc.html>.
6. Kanarskij, AS., 2008. 'Dialektika jesteticheskogo processa (The dialectic of the aesthetic process)', *Dialektika jesteticheskogo processa*, Kiev, 380.
7. Ksenofont. 'Vospominaniya o Sokrate (Memories of Socrates)'. [online] Dostupno: <https://knigi.link/filosofiya-antichnaya/vospominaniya-sokrate-avtorskiy-sbornik.html>.
8. Losev, AF. 'Istorija antichnoj jestetiki. Rannaja klassika (The history of ancient aesthetics. Early classics)'. [online] Dostupno: <http://psylib.org.ua/books/lose001/txt10.htm>.

9. Mareev, SM. 2017. 'L. S. Vygotskij: filosofija, psihologija, iskusstvo (L. S. Vygotsky: philosophy, psychology, art)', L. S. Vygotskij: filosofija, psihologija, iskusstvo, M.: *Akademicheskij projekt*, 227.

Fedorova I. I., Ph.D., Professor, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» (Ukraine, Kyiv), irina.i.fedorova@gmail.com

Moskalenko K. M., postgraduate student of Philosophy Department, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» (Ukraine, Kyiv), km.moskalenko@gmail.com

Utilitarian as a principle of construction of the socio-cultural space of Antiquity

The peculiarities of formation of the principles of aesthetic process, which determine the basic tendencies of the development of ancient culture were considered. The utilitarian is singled out as a specific principle of usefulness in the aesthetic process of the ancient age, which has received various interpretations during further development of European culture. Based on the methodology of the research of the Ukrainian philosopher A. S. Kanarsky, the aesthetic categories in ancient aesthetics and their meaning were analyzed and the dialectics of interdependence of utilitarian, useful and beautiful was considered, which allows to comprehend the peculiarities of the formation of sensual culture of the Antiquity. The given vector of research has been updated, since this vector allows us to trace the evolution of the principles of European culture and its influence on the formation of the Ukrainian aesthetic and sensual culture from the ancient ages to the present.

Keywords: *Antiquity, ancient aesthetics, aesthetic process, beautiful, useful, utilitarian, interest, disinterest, sensual culture.*

* * *

УДК 327

Шевченко М. І.,
кандидат культурології, доцент, Київський
національний університет культури і мистецтв
(Україна, Київ), ua.kiev.marina@gmail.com,
ORCID 0000-0003-0960-513X

ЗМІНА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено поняття культурної політики в теоретико-практичних аспектах. Автор наводить основні визначення найбільш визнаних експертів з даного питання. Розглядаються сценарії розвитку культурної політики в умовах глобалізації. Аналізуються основні моделі культурної політики сучасності.

Ключові слова: *культурна політика, культура, глобалізація, політика, полікультурне суспільство.*

Розвиток людства на сучасному етапі характеризується інтенсифікацією процесів глобалізації, яка характеризується, перш за все, децентралізацією в глобальних масштабах. З точки зору психології, ми можемо пояснити це явище як здатність розглядати ситуацію під різними кутами зору та толерантне ставлення до думки, інакшої від власної. Багато в чому розвиток такого механізму подолання егоцентризму пов'язаний зі зміною ролі суб'єкта та його інтеграції з іншими. Сьогодні суспільне життя зазнає глибоких перетворень, так само як суспільна та індивідуальна свідомість. Численні наукові напрямки займаються дослідженнями проблем полікультурності, вивчаючи усе різноманіття суспільного буття. Змінюються пріоритети в оцінці багатьох проблем соціокультурного життя. Розглядаються підвалини поняття культурних відмінностей та наслідки їх розмиття. Висуваються проекти багатопольярного бачення світу, не замкненого на дуальності «свої-чужі».

Суспільна свідомість зазнає повсякчасного впливу хаотичних потоків інформації, що не піддаються контролю.